

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 9

Issue 3

Különszám/Special Issue

Gödöllő
2013

A GAZDASÁGI LOVAK HASZNÁLATÁNAK ÉS TENYÉSZTÉSÉNEK HELYZETE HAZÁNKBAN

Hajdú Péter, Horvainé Szabó Mária

Szent István Egyetem, Állattenyésztés-tudományi Intézet
2100 Gödöllő, Páter Károly út 1.
Hajdu.Peter.1@hallgato.szie.hu

Összefoglalás

A munka célja egyrészt a téma szakirodalmi összegzése, másrészt az igás hasznosítás lehetőségeinek és jelen helyzetének vizsgálata a ló fajban, melyhez a Magyar Hidegvérű Lótenyésztő Országos Egyesülete nyújtott segítséget tenyésztési adatok szolgáltatásával, illetve az egyesület tagjai egy kérdőíves felmérés során, annak kitöltésével. Ennek oka, hogy hazánkban az igáshasznosításban – a ménlétszám alapján – a hidegvérű fajták a legjelentősebbek.

Összesen 302 db kérdőívet küldtünk el, melyek közül 145 db érkezett vissza. A kérdőív három témakört érintett: általános gazdasági, tenyésztési és hasznosítási jellemzőket. Az egyesület által kiadott törzskönyvi adatok a ménállomány (n=186) vizsgálatára adtak lehetőséget.

A kérdőívek kiértékelése alapján megállapítható, hogy a mintában (n=145) a legnagyobb gyakorisággal előforduló igáshasznú fajta a magyar hidegvérű ló (62%). A gazdaságok többsége önálló tenyésztet (84%), a telepek túlnyomó részében (60%) csupán 1-5 egyed található. Az állomány 78%-a 10 évesnél fiatalabb, amelyben a mén és a kancák aránya megfelelőnek mondható, mely tendencia a növekvő állatlétszám ellenére sem változott. A válaszadók szerint az igásállat használata olcsóbb, illetve az elvégzett munka minősége is jobb a gépek által végzetténél.

Az egyesület törzskönyvi adatait elemezve megállapítható, hogy az aktív fedezőmének közül a legtöbb Veszprém megyében (14%) található, de Borsod-Abaúj-Zemplén megyében nincs aktív mén bejegyezve. A genotípus és a minőségi osztályokba sorolás statisztikailag igazolható hatással van a mén testméreteire ($P < 0,05$). Megállapítást nyert, hogy a hazai ménállomány egyedei – a percheron fajtába tartozók kivételével – a marmagasság tekintetében megfelelnek a fajta standardben megadott követelményeknek ($P < 0,05$).

Kulcsszó: hidegvérű, igáshasznosítás, lótenyésztés

Use and breeding situation of farm horses in Hungary

Abstract

The aim of our study is to review the literature of this field and to analyze the possibilities and current situation of draught animal power utilisation in horse species, based on breeding data provided by the Hungarian Coldblood Horse Breeders Association and on a questionnaire survey taken part by the members of this association in. The reason of the data collection was that cold-blood breeds are the most important by stallion population in Hungary.

Altogether 302 questionnaires were sent to horse keepers, and 145 of those were returned. The questions covered three fields: general economical data, breeding and utilization traits. Data

provided by the breeding organization gave us the possibility to analyze the stallion population ($n=186$). Results of the questionnaire survey showed that nowadays the most important breed in draught animal power utilisation is the Hungarian Coldblood Horse (62%) in the sample ($n=145$). The majority of farms are independent herd (84%) and most farms have only 1-5 horses. 78% of the population is under 10 years old, and the ratio of stallions and mares, which is appropriate, hasn't changed in spite of the increasing number of animals. According to the respondents, the use of draught animals is cheaper and their work quality is better than that of machines.

Analyzing pedigree data, it appeared that most active stallions is in Veszprém county (14%), on the contrary, there are no active stallions in Borsod-Abaúj-Zemplén county. The genotype and the breeding quality classes have significant effect on the body measurements of stallions ($P<0.05$). The Hungarian stallion population excluding Percheron breed fit the requirements of the breed standard in the body measurements of height at withers ($P<0.05$).

Keywords: coldblooded, draught animal power utilization, horse breeding

Bevezetés

Vizsgálatainkat egy olyan hasznosítási móddal kapcsolatban végeztük, mely az elmúlt évtizedekben szinte a feledés homályába merült. Ez érvényes mind a gyakorlati alkalmazás, mind pedig a szakirodalom területére. Napjainkra a fejlett országokban a nagyfokú gépesítés kiszorította az igásállatokat a mezőgazdasági termelés szinte minden területéről, mondván, ez egy munka- és időigényes módszer, mely hatékonysága sem kielégítő. Az elmúlt években azonban a gazdálkodóknak mind nagyobb terhet jelent gépeik fenntartása, a növekvő vételi ár, üzemanyag, biztosítási, karbantartási költségek és a csökkenő hasznos élettartam miatt. Így nem véletlen, hogy a kisebb üzemmérettel rendelkező gazdálkodók kiemelt fontosságúnak tartják a gépek kiváltását.

Így vizsgálataink célja volt a szakirodalom alapján – történeti áttekintéssel – bemutatni az igáshasznosítás régi és jelen mezőgazdasági körülmények közötti alkalmazásának lehetőségeit (melyre most hely hiányában nem térnénk ki), továbbá felmérni a lófaj igáshasznosításának helyzetét Magyarországon. Ezen belül is a hidegvérű fajtakörre korlátoztuk a kutatást, mivel a szakirodalom alapján ezek jelentősége a legnagyobb. Végül a hazai hidegvérű ménállomány jellemzése történt törzskönyvi adatok alapján.

Anyag és módszer

Az igáshasznosítás hazai helyzetének felmérésére a kérdőíves kutatást választottuk. A Magyar Hidegvérű Lótenyésztő Országos Egyesület tagjainak, a nyilvántartás alapján 302 kérdőívet küldtünk ki. 153 érkezett vissza, s ezek közül is 6 db kézbesítés nélkül, míg további 3 tag befejezte tevékenységét. A kérdőívben 3 kérdéskör van, ezek: a gazdaság általános adatai, a telepen folyó tenyésztői munka és a hasznosításra vonatkozó adatok. Az egyesület nyilvántartásából 186 aktív mén tenyésztési és küllemi adatait vizsgáltuk. Az adatok statisztikai elemzéséhez az SPSS 18.0 programcsomagot használtuk. Az ábrák és grafikonok a Microsoft Office Excel program felhasználásával készültek.

Eredmények és értékelés

A vizsgált tenyészetek jellemzése

Az ENAR szerinti besorolása alapján a vizsgálatban részt vevő tenyészetek 84%-a önálló, míg 16%-a megyei körzetbe sorolt. Az *1. ábra* a tenyészetekben tartott állomány nagyságát, illetve annak változását szemlélteti az utolsó három évben. 5 kategóriát állítottunk fel. A telepek 60%-ában 5 vagy annál kevesebb állat található, míg a nagyobb állománnyal rendelkező gazdaságok száma drasztikusan kevesebb, s az idő függvényében köztük csökkenő tendencia figyelhető meg. A *2. ábra* a fajták megoszlását mutatja. A magyar hidegvérű fajta a legelterjedtebb, mely a gazdaságok 62%-ában jelen van, emellett kisebb arányban melegvérű lófajták, mint pl. a nónius, lipicai, sőt a kuriózumnak számító nóri lófajta is megtalálható.

1. ábra: A tenyészetek állományméret szerinti megoszlása 2010-2012 évek között

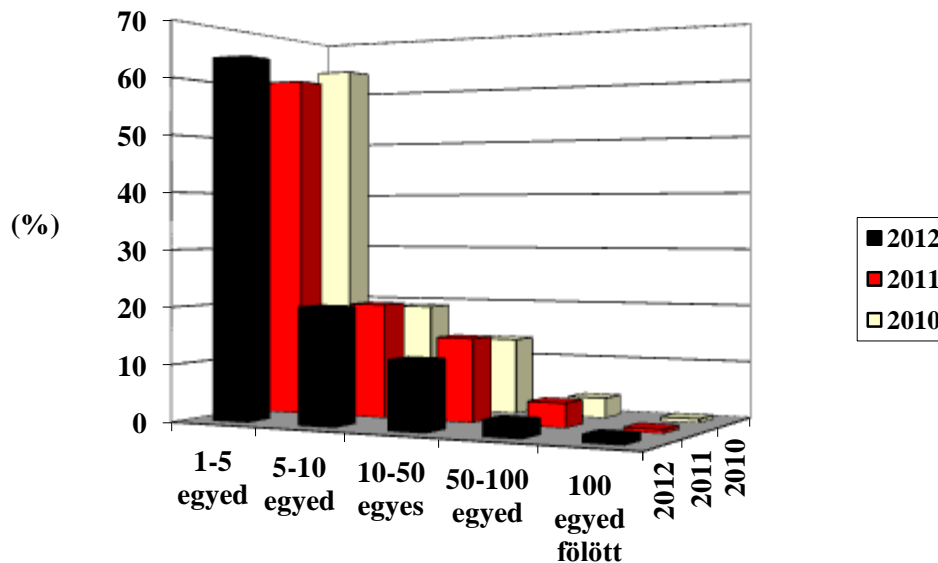
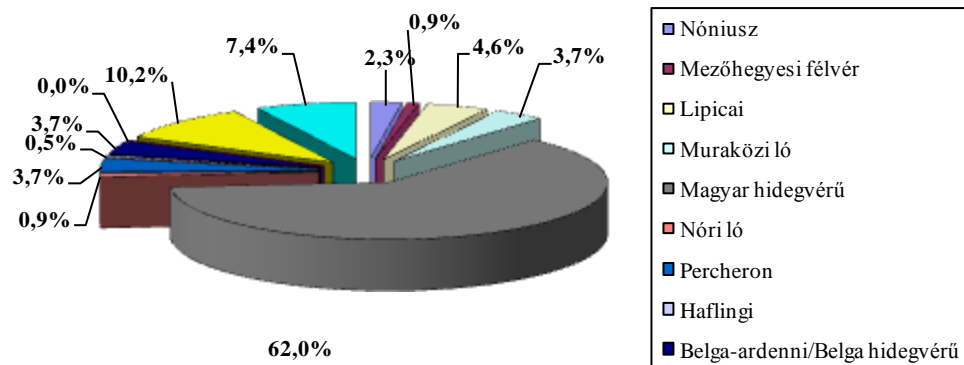
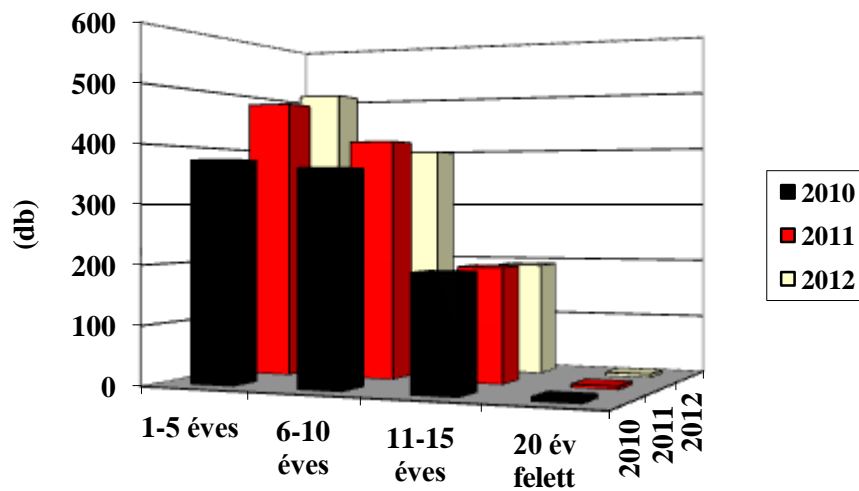

Fig. 1: Distribution of the farms by herd size between 2010 and 2012

A *3. ábra* a lóállomány életkor szerinti megoszlását és annak változását szemlélteti. 4 életkor kategóriát állítottunk fel. Megfigyelhető a fiatal állatok nagyobb részaránya, míg 2010-ben közel ugyanannyi állat tartozott az első és a második korcsoportba, az ezt követő két évben közel negyedével növekedett az első korcsoportba tartozó állatok száma.

2. ábra: A fajták százalékos megoszlása a tenyészetekben*Fig. 2: Percentage distribution of the breeds in herds***3. ábra: A lóállomány életkor szerinti változása 2010-2012 között***Fig. 3: Changing of horse herd by age between 2010 and 2012*

A 4. ábra a gazdák által alkalmazott szelekciós szempontok gyakorisági megoszlását mutatja. Megállapítható, hogy a választadók többsége – közel azonos arányban – a küllemet és a származást tartja a legfontosabbnak.

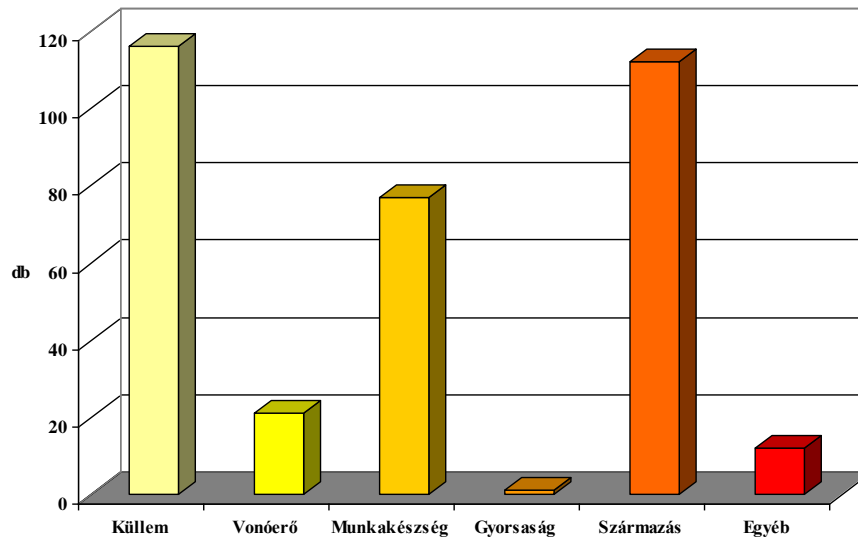
4. ábra: Az alkalmazott szelekciós szempontok

Fig. 4: Applied selection factors

Titels of the columns in order: body conformation, draught power, working capacity, speed, pedigree, others

A lóállomány hasznosítási típusok szerinti megoszlását elemezve kitűnt, hogy legtöbbször igázás céljából tenyésztnek lovakat. Arra, hogy mi motiválja a gazdákat az igáshasznosításra közel 60%-uk a gazdasági megfontolást helyezte előtérbe. Ezt követően hasonló arányban hivatkoztak a hagyományörzésre, a munkavégzés jobb minőségére és egyéb okokra. A megadott opciók közül az üzembiztosságot választották legkevesebben.

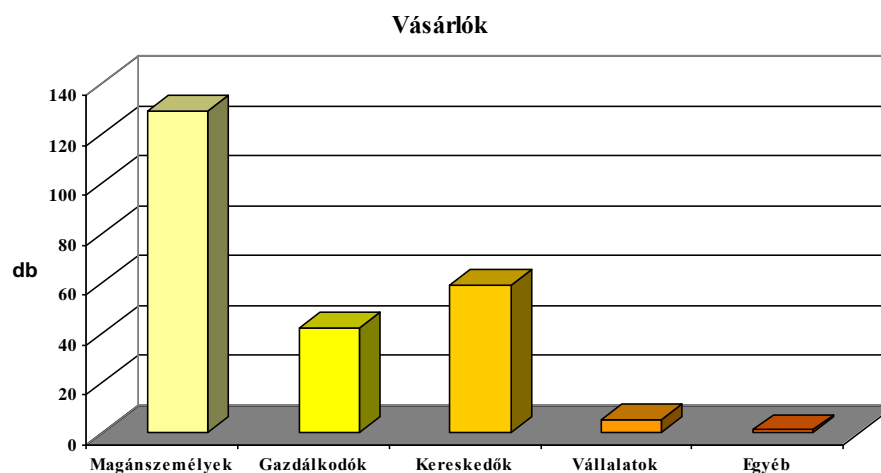
5. ábra: A vásárlók típusonkénti megoszlása

Fig. 5: Distribution of costumers by type

Titels of the columns in order: private person, farmer, tradesman, company, others

Az 5. ábra a vásárlók típusait szemlélteti. A magánszemélyek aránya a legtöbb. A 6. ábrán látható, hogy főleg tenyésztés céljából vásárolnak. Az adatokból kitűnik, hogy kisebb mértékben, de közel azonos arányban vásárolnak lovakat mezőgazdasági munkára és húsló előállításra.

6. ábra: A vevők vásárlásának célja

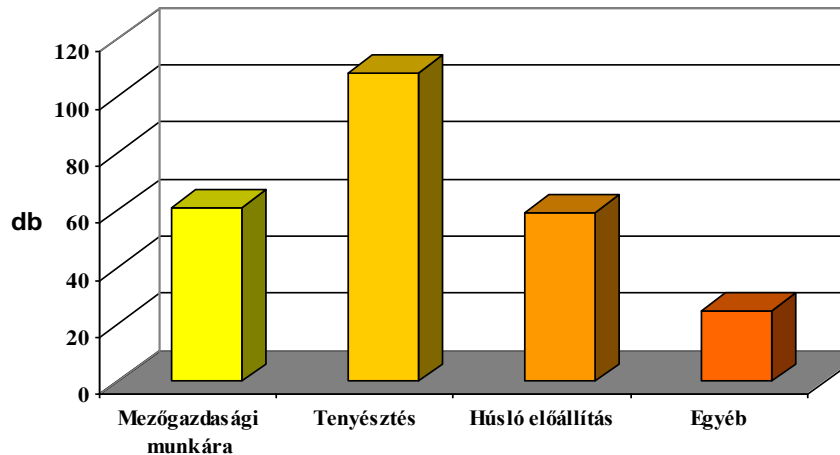

Fig. 6: The purchase intent of customers

Titels of the coloumns in order: agricultural capacity, breeding, beef horse production, others

A hidegvérű tenyészmén állomány jellemzése

Az Egyesület 2012-ben 186 aktív fedezőmént tartott nyilván, melyek 50-50%-ban állami, illetve magántulajdonban vannak. A mének megyék szerinti eloszlásából kiderül, hogy a legtöbb mén Veszprém megyében található. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében nincs bejegyzett fedezőmén. Az Egyesület a méneket 4 kategóriába sorolta (7. ábra): őshonos veszélyeztetett, őshonos, melyek részaránya 15% és 21%, továbbá nem őshonos (4%) és nem őshonos ajánlott. Ez utóbbi teszi ki az állomány 61 %-át.

A méneket elit, I., I/II. és II. minőségi osztályokba sorolják. Az aktív mének közül csupán 6% ért el elit minősítést. A többség, közel 70 %, az I/II. és II. osztályba tartozik. A mének több mint fele főtörzskönyves, 46,2%-a került melléktörzskönyvbe. Az ősi sorok száma szerinti eloszlást vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbb aktív apaállat csak egy utódgenerációval rendelkezik. A vélelmezhetően favorizált méneknek nyolc, illetve kilenc utódgenerációja is van. Természetesen ez utóbbiak létszáma a legkevesebb. Az egyesület nyilvántartásában 35 ménvonal található. 18 vonal csupán 1-1 állatot számlál, s további 12 vonalban sincs több 7 egyednél. A legtöbb mént a magyar hidegvérű fajtán belüli B 13 vonal adja, még jelentős létszámú a P 1, P201, P 4 és P 3 vonalak, melyek a percheron fajtába tartoznak.

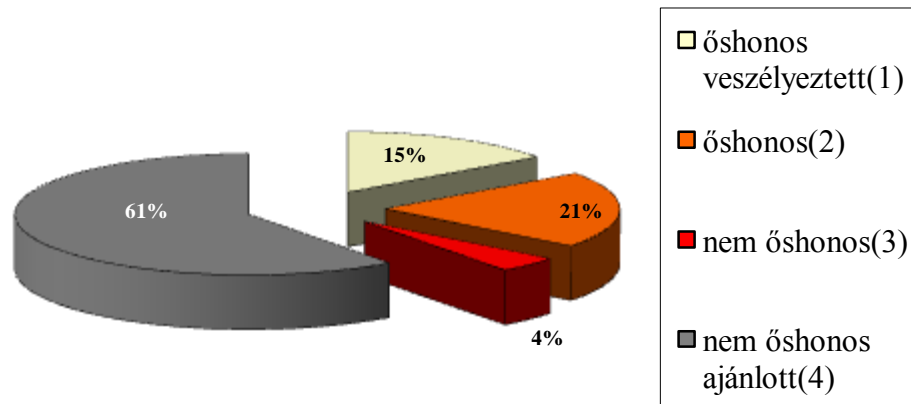
7. ábra: Az egyes ménvonalak gyakorisági megoszlása

Fig. 7: The frequency distribution of the stallion lines autochthonous endangered(1), autochthonous(2), non-autochthonous (3), non-autochthonous registered(4)

A 8. ábra a mének életkor szerinti megoszlását szemlélteti. Nem jellemző a normál eloszlás, hiszen nagy a fiatal 4 és a 6 éves mének aránya.

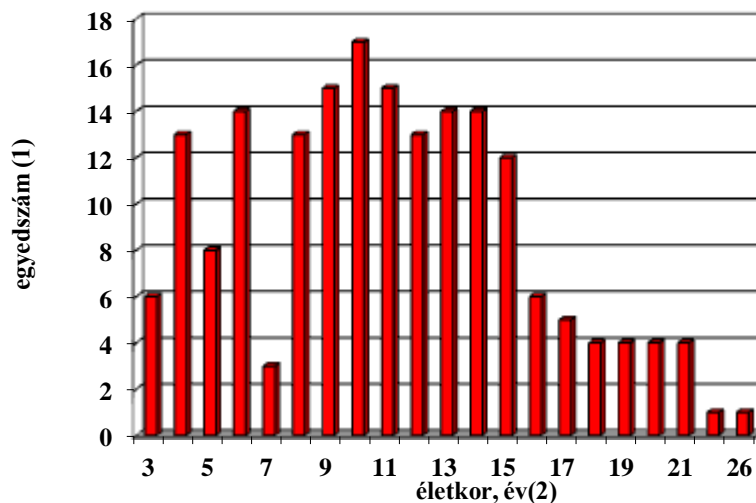
8. ábra: A mének életkor szerinti megoszlása

Fig. 8: Distribution of stallions by age individual number(1), age, year(2)

A nyilvántartásban a testméretek közül a bottal és szalaggal mért marmagasság, az övméret és a szárkörméret szerepel. A korreláció-vizsgálat bizonyította, hogy a testméretek között pozitív, szignifikáns összefüggés van ($P=0,0001$, $\alpha=0,05$). Varianciaanalízissel (1. táblázat) vizsgáltuk, hogy a ménvonalaknak van-e hatása a testméretekre. A genotípusnak a marmagasságra és az övméretre van statisztikailag igazolható ($P=0,0001$, $\alpha=0,05$) hatása. A Tamhane's post-hoc teszt alapján a bottal mért marmagasságban a nem őshonos és az őshonos veszélyeztetett, valamint az őshonos vonalakba tartozó ménék átlagértékei között van szignifikáns különbség ($P=0,009$, $\alpha=0,05$).

1. táblázat: A ménvonalak hatása a testméretekre – a varianciaanalízis eredménytáblázata

Testméretek(1)		Eltérés-négyzet-összeg(2)	df	Átlagos négyzetes eltérés(3)	F	P-érték(4)
Marmagasság bottal mérve(5)	Csoportok között(9)	623,681	3	207,894	8,960	0,0001
	Csoportokon belül(10)	4222,878	182	23,203		
	Összes(11)	4846,559	185			
Marmagasság szalaggal mérve(6)	Csoportok között	876,387	3	292,129	10,904	0,0001
	Csoportokon belül	4876,092	182	26,792		
	Összes	5752,478	185			
Övméret(7)	Csoportok között	1429,585	3	476,528	7,205	0,0001
	Csoportokon belül	12037,281	182	66,139		
	Összes	13466,866	185			
Szárkörméret(8)	Csoportok között	117,658	3	39,219	1,744	0,160
	Csoportokon belül	4091,726	182	22,482		
	Összes	4209,383	185			

Table 1: Effect of stallion lines on body measurements – result table of variance analysis
body measurements(1), sum of squares(2), mean square(3), significance level(4), height at withers measured with stick(5), height at withers measured with tape(6), heart girth(7), cannon girth(8), between groups(9), within groups(10), total(11)

Vizsgáltuk, hogy van-e hatása a ménék minőségi osztályba sorolásának a testméretekre. Megállapítható, hogy a bottal, illetve szalaggal mért marmagasságra, valamint az övméretre statisztikailag igazolható hatással van az, hogy melyik minőségi osztályba sorolták ($P<0,05$). Viszont ugyanez nem mondható el a szárkörméretet illetően. Tukey és Tamhane's post-hoc

tesztekkel vizsgáltuk, mely minőségi osztályok között van statisztikailag igazolható eltérés. Az elit osztályba sorolt egyedek átlagértékeik, mindkét marmagasság paraméter tekintetében eltértek a másik három osztályba soroltakétól. Mindazonáltal különbség figyelhető meg az I. és I/II., továbbá az utóbbi és a II. minőségi osztályok között. Az övméret alapján a II. osztályba sorolt mének átlaga mutatott szignifikáns eltérést a többi csoport egyedeinek átlagától ($P=0,002$, $\alpha=0,05$). A szárkörméret esetében viszont csak az I/II. és a II. osztályú mének átlagai között lehet statisztikailag kimutatható különbséget megfigyelni ($P=0,024$, $\alpha=0,05$).

Végül a *vérvonalak hatását* elemeztük. Ehhez azokat a vérvonalakat vizsgáltuk, amelyek rendelkeztek a statisztikai elemzéshez szükséges egyedszámmal. A magyar hidegvérű fajtából a B 6, a B 36 és a B 13 vonalakat, míg a *nem őshonos vonalak* közül az A 1, a P 1, P 3, P 4 és a P201 jelűeket használtuk fel. Az átlagos marmagasság értékek alapján megállapítható (9. ábra), hogy mind az ardenni, mind a magyar hidegvérű fajtába tartozó vonalak ménjei megfelelnek a fajtastandard-nek ($P=0,014$, $\alpha=0,05$), míg a percheron fajtába tartozó vonalak átlagértékei nem érik el a standard alsó határértékét. Az elemzés ugyan kimutatta, hogy egyes vérvonalak átlagos marmagasságában statisztikailag igazolt különbségek vannak ($P<0,05$), ugyanakkor azt nem igazolta, hogy a vérvonalnak a testméretekre általános hatása lenne.

9. ábra: A vérvonalak átlagos marmagassága (bottal mérve)

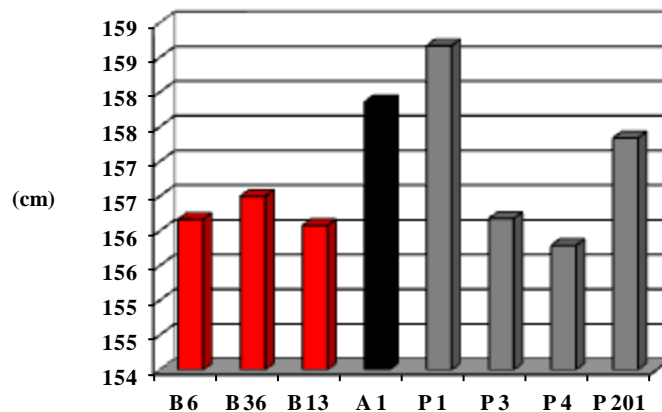

Fig. 9: The average height at withers (measured with stick) of the blood lines

Következtetések és javaslatok

A kérdőíves felmérés alapján megállapítható, hogy a tagok jelentős része nem érdekelt az adatszolgáltatásban, és a tenyésztő egyesület adatbázisa elavult. A legtöbb tenyésztőnek kevés állata van, ezért valószínűsíthető, hogy érdemi tenyésztési munka nem folyik gazdaságaikban. Magánszemélyeknek, és főként tenyésztés céljából adják el lovaikat. Feltételezhető, hogy ennek háttérében az egyesület által nyújtott előnyök kihasználása áll. Felvetődik az a kérdés, hogy az új tulajdonosok tenyésztésre megvásárolt lovaikkal ténylegesen tenyésztenek-e, vagy csak szaporítanak. Az eladásra szánt állatokat a tenyésztők java része kiképzzi, amiből következik, hogy van kereslet a fogatolható hidegvérű lovakra. Ezt igazolni látszik, hogy a húsló-előállítás mellett a mezőgazdasági munkára történő használat a második leggyakoribb ok a vásárlók körében. Ugyanakkor ennek ellentmond a felmérésnek az az eredménye, hogy a gazdák többsége

nem, vagy csak részben műveli lovakkal saját termőföldjét. Erre talán az lehet a magyarázat, hogy vagy nem rendelkeznek szántóval, vagy inkább a vállalkozók szolgáltatásait veszik igénybe. Továbbá az adatokból egyéb hasznosítási lehetőségekre nem derült fény.

A mének elemzéséből megállapítható, hogy habár az Egyesület 35 mén vérvonalat tart nyilván, a vérvonalak több mint 50%-át (18) csak 1-1 mén alkotja. Ez utóbbi vonalak esetén felmerül, vajon lehet-e valóban már/még vonalakról beszélni.

Az ősi sorok és a mének életkorának elemzéséből kitűnt, hogy vannak preferált mének. Ezek fiatal koruk ellenére már számos utódgenerációval rendelkeznek. Arra, hogy mi áll ennek hátterében, az információkból nem derült fény. A feltárt kapcsolatok viszont arra engednek következtetni, hogy a tenyésztett fajták esetében a munkakészségnél a küllem komolyabb befolyásoló tényező a mének minősítésekor.

Mindezeket figyelembe véve javasolható az Egyesület számára olyan kölcsönös kapcsolatok kiépítése a mezőgazdasággal foglalkozó szervezetekkel, melyeknél lehetőség van igáslovak használatára. A tenyésztő egyesület „*gazdaságilóval*” láthatná el a termelőt, míg az adatokat szolgáltatná a tenyésztéshez. Ezzel növelhető lenne a tenyésztői munka hatékonysága, a mind jobb és jobb minőségű haszonállatok előállítása, s a hasznosítás alapot biztosítana az igáshasznú fajták fenntartására.

Célszerű lenne további kutatásokat folytatni, és annak eredményeit terjeszteni a szakma berkein belül, segítve ezzel a tenyésztőket és a hasznosítás iránt érdeklődőket.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Dexler Gábor lovas fakitermelőnek, Harka Csaba virágkertésznek, Szegedi Gábor ménesgazdának, Markos Lászlónak, a MHLOE elnökének és a Magyar Hidegvérű Lótenyésztő Országos Egyesület azon tagjainak, akik kérdőíveink kitöltésével hozzájárultak munkánkhoz.

A munkánkat a TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0003 azonosító számú, „Az oktatás és kutatásszínvonalának emelése a Szent István Egyetemen” című pályázat, illetve a Kutató Kari Kiválósági Támogatás - Research Centre of Excellence- 17586-4/2013/TUDPOL és az NTP-SZKOLL-12-P-0043 számú pályázat támogatta.